Ο «Καπνοκράτωρ» του Ανδρέα Στάικου από το Θέατρο Εμπρός

Όλα εκκινούν από την επιθυμία

ΣΕ ΜΙΑ εποχή που το θέατρο στρέφεται στο μυθιστόρημα, τον κινηματογράφο, τα ιστορικά δοκίμια ή την ποίηση για να εμπλουτίσει τις αναζητήσεις του, οι σύγχρονοι δραματουργοί αγωνίζονται να επιβάλουν την οντότητά τους. Και όταν το καταφέρνουν, δεν είναι λίγοι όσοι υποστηρίζουν ότι όχι μόνο αγνοήθηκαν από τους ρυθμιστές των παραστάσεων, αλλά οι προθέσεις τους διαστρεβλώθηκαν από άτοπες αναγνώσεις ή επεμβάσεις.

Αυτή είναι παλιά ιστορία. Το 1984, για παράδειγμα, άρχισε «πόλεμος» ανάμεσα στο American Repertory Theatre και τον Μπέκετ, με επίκεντρο το «Τέλος του παιχνιδιού», επειδή η Τζόαν Ακαλάιτις αγνόησε τις οδηγίες του συγγραφέα «που ήθελαν "μια γυμνή σκηνή", "δύο παράθυρα και μία πόρτα", κι αποφάσισε να τοποθετήσει τη δράση του έργου σε ένα έρημο κομμάτι του μετρό κατάμεστο από σκελετούς αυτοκινήτων και σκουπίδια...». Ένα χρόνο νωρίτερα, ο Άρθουρ Μίλερ δήλωνε οργισμένος στην εφημερίδα «Village Voice»: «Δεν θέλω ν' ανεβαίνει το έργο μου εκτός αν η σκηνική ερμηνεία συμφωνεί απόλυτα με τον τρόπο που το έγραψα...»

Ο Ανδρέας Στάικος μοιάζει να έχει βρει τη λύση. «Γράφω με τον προσφιλή μου τρόπο, μαζί με ηθοποιούς πάνω στις πρόβες. Ξεκινώντας από το μηδέν... Γράφω σκηνοθετώντας» επισημαίνει σε πρόσφατη συνέντευξή του. Δεν είναι η πρώτη φορά που ο Ελληνας δημιουργός προσθέτει μία επιπλέον ιδιότητα στον προσωπικό τρόπο λειτουργίας του ως συγγραφέα, αναλαμβάνοντας τη σκηνοθεσία ενός δικού του έργου - δηλαδή τη χειροποίητη διαχείριση μιας παράστασης λόγου με πρωταγωνίστρια τη γλώσσα. Το καινούργιο του θεατρικό πόνημα -«Καπνοκράτωρ»- είναι ένα ακόμη δείγμα της τόσο ιδιότυπης γραφής του, που «προβάλλει ως ζητούμενο την ίδια τη θεατρικότητα», ενώ δομικό μέρος της αποτελεί η αίσθηση του παιχνιδιού. Παιχνίδια λεκτικά που αναμειγνύουν λόγιες με καθημερινές εκφράσεις και διανθίζονται με σαρκασμό, παιχνίδια προσωπείων, αλλά και παιχνίδια σκηνικά ενισχύουν την ψευδαίσθηση, τη συνεχή ανατροπή, τη μεταμόρφωση της αλήθειας σε ψέμα και αντιστρόφως.

Στην πάντοτε ενδιαφέρουσα δραματουργία του Στάικου πρυτανεύουν μία ηθελημένη ασάφεια, που οικοδομείται από στοιχεία παραλόγου, καθώς και μια επαναλαμβανόμενη επιλογή προσφιλών του υλικών: επιστολές, συνταγές μαγειρικής, τακούνια-στιλέτο, κόκκινα νύχια, γυναικεία μυθολογικά πρότυπα και «ένα τέλος ανοιχτό σε κάθε ενδεχόμενο».

Στον «Καπνοκράτορα» συναντάμε όλα τα παραπάνω συστατικά της δουλειάς του συναρμολογημένα με μαεστρία. Εκτός από το τέλος, που αυτή τη φορά λύνει (;) το μυστήριο, εισάγοντας αναίτια την άγνωστη -ως εκείνη τη στιγμή- αλλά καθοριστική ύπαρξη ενός άντρα (μύστη της ηδονής και υπεύθυνο των καταστροφικών συνεπειών της) και τη «λυτρωτική» είδηση του θανάτου του.

Αλλά ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Το έργο τοποθετείται σε μια λαϊκή γειτονιά της Αθήνας, λίγο μετά τον εμφύλιο και, όπως υπαινίσσεται ο τίτλος του, έχει ως θέμα το κάπνισμα. Η αναγωγή του τσιγάρου σε πάθος ισοδύναμο του έρωτα και η βασανιστική έλλειψή του καθορίζουν την εξέλιξη των καταστάσεων, οδηγώντας τις

τέσσερις ηρωίδες σε φαντασιώσεις, εξάρσεις, συγκρούσεις, ακρότητες.

Όμως αυτό το ευτελές αντικείμενο του πόθου δεν είναι παρά μόνο μία πρόσκαιρη φυγή από την πραγματικότητα, το υποκατάστατο ματαιωμένων προσδοκιών. Στην ουσία και τα τέσσερα γυναικεία πρόσωπα του «Καπνοκράτορα» επιδίδονται, σύμφωνα με τη διατύπωση του εμπνευστή τους, σε ένα «συνοικιακό μαριβοντάζ» (δηλαδή σε τεχνάσματα και συμπεριφορές που συναντάμε στις κωμωδίες του Μαριβό), επιδιώκοντας να ξορκίσουν το εσωτερικό τους κενό και το χάος που τα περιβάλλει.

Όλα, λοιπόν, εκκινούν από την επιθυμία, αναπτύσσονται μέσα σε μάταιους αγώνες για εφήμερες ικανοποιήσεις και διαλύονται σαν σύννεφα καπνού, όπως συμβαίνει στη πορεία της ζωής - από τη γέννηση μέχρι το θάνατο.

Με παιγνιώδη διάθεση και κοφτερή ειρωνεία...

Μη φανταστείτε ότι θα παρακολουθήσετε μια καταθλιπτική, διδακτική πραγματεία. Το κείμενο του Ανδρέα Στάικου φιλτράρει τα πάντα μέσα από μια κοφτερή ειρωνεία, μια ανάλαφρη, παιγνιώδη διάθεση, γεγονός που υποστηρίζεται επιτυχώς στην παράσταση. Αντίθετα, η μίμηση του ύφους παλιών μυθιστορημάτων, που αντικατοπτρίζεται ευρηματικά όχι μόνο στη γλώσσα αλλά και στην ερμηνευτική εκζήτηση των ηθοποιών, φτάνει σε μας υπερβολικά επιτηδευμένη.

Έλλειψη μέτρου διέπει το δύσκολο αυτό εγχείρημα, που οι κώδικές του υπηρετήθηκαν με υποκριτική ευπρέπεια από τον υποσχόμενο, αλλά άπειρο γυναικείο θίασο (Λεμονιά Γιανναρίδου, Φωτεινή Τιμοθέου, Μαρίνα Πολυμέρη, Χρύσα Ζαφειριάδου). Ο λιτός, λειτουργικός σχεδιασμός του χώρου (Ιουλία Σταυρίδου) πήρε την πρέπουσα υπόσταση με την αρωγή των φωτισμών του Σάκη Μπιρμπίλη. Η εύστοχη μουσική επιλογή του Πλάτωνα Ανδριτσάκη ενίσχυσε τη ζητούμενη ατμόσφαιρα «μυστηρίου».

ΕΛΕΝΗ ΠΕΤΑΣΗ

6 Μαΐου 2005